

111

HANGÖ STAD MED OMGIFNINGAR

*KORTFATTAD VÄGISARE FÖR
SOMMARGÄSTER OCH
TURISTER*

SAMMANSTÄLLD AF TURISTFÖRENING-
:- GENS I FINLAND HANGÖ FILIAL :-

HANGÖ TRYCKERI & TIDNIGNS AKTIEBOLAG 1910.

HANGÖ STAD MED OMGIFNINGAR

*KORTFATTAD VÄGVISARE FÖR
SOMMARGÄSTER OCH
TURISTER*

SAMMANSTÄLLD AF

TURISTFÖRENINGENS I FINLAND HANGÖ FILIAL

Hangö.

Hangö stad, belägen på Finlands sydligaste 30 km i hafvet utskjutande fastlandsudde, Hangöudd, är en skapelse af de på 1870-talet ifriga sträfvandena att bereda den finska handeln en säker utfartsort äfven om vintern genom den sällan tillfrysande hamnen vid Hangö. Dessa sträfvanden framkallade anläggandet af en järnväg till Hangö, samt hamnbyggnader vid Hangö hamn. Med dessa sammanfaller grundläggningen af Hangö stad, hvars privilegier utfärdades år 1878.

Den nya vinterhamnen blef af största betydelse för den finska handeln på utlandet. Hamnen har allaredan utvidgats (åren 1889—1891, 1903—08), och rörelsen varit i ständigt stigande, sedan finska statens starka isbrytareångfartyg Sampo och Tarmo möjliggöra hamnens öppenhållande äfven under de strängaste vintrar. Af stort intresse är att se dessa isbrytares arbete i isen. De äro för sitt ändamål särskildt konstruerade samt prestera ett utmärkt arbete. En sådan färd genom isen erbjuder något i sitt slag egendomligt. Efter isbrytarenes tillkomst är någon stagnation i trafiken icke vidare att befara. Hangö har blifvit ändpunkten för en hela året om regelbunden sjöfart

på Stockholm, Köpenhamn, Lübeck, Hamburg och England med bekväma välustrustade passagerareångare.

Den förnämsta exportartikeln utgör smör; till det stora moderna smörmagasinet i Hangö hamn samlas de öfver hela landet spridda mejeriernas tillverkningar, som här sorteras och bedömas innan de utskeppas till utländska hamnar. Detta sker vanligen med den på onsdag kl. 4 e. m. afgående Hull-båten. Utom smöret kan såsom regelbunden exportvara anföras papper, cellulosa, trådrullor och vintertid äfven vildt.

Hangö har därjämte fått betydelse såsom landets mest fashionabla badort. Härtill har ortens härliga läge vid hafvet på en torr sandig terräng bidragit samt framkallat en bad- och kuranstalt, hvilken sommartid hitlockar ett stort antal besökande. Sedan staden Hangö hösten 1909 öfvertagit badanstalten, har denna undergått en genomgripande förändring för att motsvara alla de anspråk, som kunna ställas på en fullständig modern kuranstalt. Anstalten har ett härligt läge i den vackra Badhusparken, från hvilken man mellan de präktiga tallstammarna skönjer det öppna hafvet så långt ögat når. Men ingalunda blott ur skönhetsynpunkt bör ortens läge så högt värderas. Det möjliggör äfven en lycklig förening af naturliga kurresurser af oskattbart värde. Den smala landtungan, öfver hvilken de rena hafsvindarna svepa, den torra sandgrunden, de barrbevuxna markerna rundt omkring, frånvaron af luftfördärfvande industriella anläggningar, alla dessa omständigheter göra att orten, oberoende af

rådande vindars riktning, erbjuder en sällsynt ren luft. Sommarklimatet är ett behagligt tempererad hafsklimat.

Turisten, som sommartid passerar Hangö, bör icke försumma att stanna här några dagar för att bese stadens vackra omgifningar. Disponerar han åter blott öfver den tid ångbåten ligger i hamnen företages en kortare utflykt i staden lämpligast enligt följande program. Från molon bestiges det tätt invid liggande Drottningberget, dit en trätrappa leder från hamnplanen: härifrån vidsträckt utsikt öfver staden i nordost, hamnen och Hangöudd i vester samt hafvet med *Hangö fyr* i söder. Ett par kilometer utanför hamnen synas på några klippor minnena af de svenska fästningsverken *Gustafsvärn*, *Gustaf Adolfs fäste* och *Mejerfelts klippa*, hvilka byggdes under Gustaf III och raserades af ryska krigsmakten under orientaliska kriget 1854. Nedstiger man från *Drottningberget* samma väg man uppstigit och fortsätter längs hamnspåret förbi några magasin och *A. B. Temperators frysningssinrättning*, kommer man till *A. B. Granits verkstäder*, nedanför Drottningberget mellan stadens Västra och Östra hamnar, i hvilka stenhuggning svarfning och slipning bedrifves med elektrisk kraft och med modärna maskiner. Tillverkningarna utgöras af stenarbeten af alla slag, hvilka till stor del exporteras till Ryssland. Angående tillträde göras förfrågningar å bolagets kontor beläget tätt invid verkstäderna i en lummig trädgård.

I stället för besök i Granits verkstäder kan man följa vägen förbi *statsjärnvägarnas me-*

kaniska verkstad och järnvägsstationen till stadens förnämsta gata *Boulevarden*, hvilken genomlöper staden. Härvid passerar man *Rådhusplatsen* och ofvanför denna på ett berg, från hvilket härlig utsikt öfver det vida hafvet öppnar sig, stadens *kyrka*, uppförd år 1891 efter ritningar af arkitekten J. Ahrenberg*). Från östra ändan af *Boulevarden* kommer man förbi ett antal täcka villor till *Badhusparken*. Till höger vid parkens början ligga *Badanstalten* och *Brunnshuset*, det senare lätt igenkänligt på sina tvenne kopparbeslagna torn. Här koncentrerar sig badlifvet under säsongen. I badanstaltens omedelbara närhet ligga *Gymnastikinrättningen* och *Kägelbanan*. *Badhusparken* erbjuder omväxlande promenader på skuggiga, lugna gångar och öfver strandklipporna vid hafvet, i hvilka egendomliga formationer s. k. jättegrytor anträffas. På ömse sidor om den framför *Badanstalten* belägna *Lilla Kolaviken* har uppställts gamla kanoner, upptagna ur hafsdjupet invid fästningsruinerna. På vikens östra sida påträffas ett till minne af forskningsresanden *A. E. Nordenskjöld* upprest minnesmärke, den s. k. „*Nordenskjölds bål*“. Här har man också bevarat en intressant äggformad sten, anträffad vid gräfningar i *Salpausselkä* i sandgrund, 11 fot under jordytan. Den genom parken förande hufvudchausséen fortsättes ett stycke österut förbi ett antal villor och

*) På samma berg icke långt från kyrkan är under uppförande ett 31 m. högt granitbeklädt torn för stadens vattenledning. Utsikten från tornet, som förses med bekväma trappor, torde blifva den mest storslagna.

sommarbostäder, bland dem det stora pensionatet *Hôtel Pension-Bellevue*. Utmed stranden leder en bred bekväm strandpromenad anlagd af försköningsföreningen *Pro Hangö*. Promenaden leder till en sandig udde, invid hvilken ligga de täcka *Stora* och *Lilla Tallholmarna* med goda caféer.

* * *

I staden finnas utom ofvannämnda *Hôtel Pension Bellevue*, med härligt läge och utsikt öfver hafvet (rum 3—5 mk. pr. dag, 20—40 mk pr. vecka, 80—120 mk pr. månad. God restauration, äfven med helinackordering), *Hôtel Societetshuset* vid Rådhusplatsen (komfortabla rum från 3: 50 — billiard), *Grand Hôtel*, ypperligt läge vid hafvet, vid ändan af Boulevarden (rum från 2 mark till högre priser) och *Järnvägshotellet* vid Järnvägstorget (restauration och billiard). I den nybyggda eleganta *Brunnshusrestaurationen* försiggår matservering efter engelskt mönster. Dessutom finnas särskilda goda och billiga matserveringar.

Bankkontor: *Nordiska Aktiebankens*, *Föreningsbankens* och *Kansallispankkis* filialer, samtliga vid Boulevarden.

Post i statsverkets hus vid Boulevarden, ingång från Järnvägstorget.

Telegraf vid Berggatan.

Ångbåtsexpeditioner: *Karl Boström*, *Victor Ek*, och *Svibergson & C:o* eftert., alla vid Boulevarden.

Apotek vid Berggatan, *Droghandel* vid Järnvägsgatan.

Bokhandlare: *A. Kaustells bokhandel* vid Boulevarden och Berggatan samt *Börréns pappershandel* vid Berggatan.

Bad: sommartid såväl tempererade som hafsbad i Badanstalten.

Ångslupar, rodd- motor- och segelbåtar stå att hyra, närmare upplysningar å badanstaltens kamrerarekontor.

För ridturer och velocipedfärder stå hästar och velocipeder att hyra.

Kägelbanan invid Badanstalten. Abonnement genom Brunshusbufetten.

Lawntennis-platser invid gymnastikinrättningen.

Kortare utflykter i stadens omgifningar.

Hangö stads omgifningar erbjuda ypperliga tillfällen till angenäma utflykter såväl i dess närbelägna vidsträ kta skärgårdar som och i den på natursköna platser rika landsbygden i stadens närhet.

1. Till sjöss.

En tur med segel- eller motorbåt utanför Hangö för västerut förbi ofvannämnda fäst-

ningsruiner ut på den yttre redde, begränsad af Båklandet med Hangö fyr i söder. Hangö fyr är ett rödt, år 1878 uppfördt sexkantigt tegeltorn på hög underbyggnad af granit. Skenet från fyren är hvitt med en stark blänk, som upprepas med två minuters mellantid. Lågans höjd öfver vattnet är 34 m. Vid mist signaleras här med knallbomber, hvaraf två stycken efter hvarandra aflossas hvar femtonde minut. Å Båklandet befinner sig Hangö yttre lotsplats.

Då alla fartyg, som längs kusten segla mellan östra och västra skärgårdarna, nödvändigtvis måste passera Hangö, har orten ansetts hafva strategisk betydelse. Här höll under krigstider svenska flottan vakt för att hindra den ryska att komma till Östersjön. I oktober 1788 utkämpades utanför Hangöbåk en mindre träffning. Inga större slag ha dock här utkämpats. För att framgångsrikt kunna försvara passagen förbi Hangö anlades i slutet af 1780-talet befästningar. Dessa voro de tidigare nämnda Gustaf Adolfs fäste, Gustafsvärn och Meijerfelt, belägna på klippholmar, hvarjämte äfven Drottningberget invid Hangö hamn befästades. På Skansholmen (Tulludden) fanns ett äldre fästningsverk. Fortet uppfördes till en början af stock med sandfyllning, men ombyggdes sedermera af granitblock med ganska tjocka murar. Den 21 mars 1808 gäfvos sig fästningarna med kanoner och förnödenheter åt ryssarne. Vid utbrottet af orientaliska kriget 1854—55 förstärktes fästningsverken i hast så godt sig göra lät. Den fiendliga flottan anlände äfven och aflossade det första skottet mot fortet den 18 april 1854. Någon egentlig strid blef det dock ej förrän den 10 maj, då fienden framgick med sex ångfartyg mot Gustaf Adolfs fäste, Gustafsvärn och Skansholmen, medan 26 andra fartyg lågo på redde. Garnisonen kunde besvara elden med endast några få kanoner, men uthärdade dock den 5 timmar varande kanonelden och lyckades äfven tillfoga fienden någon skada. Sedan den fiendliga flottan afseglat sprängdes fästena i luften under stort tillopp af åskådare. Nu finnas ansevärligare ruiner endast af Gustafsvärn där en blänkfyr och

en mistsirén numera äro uppställda. På Gustaf Adolfs fäste och på Meijerfelts klippa synas obetydliga rester af granitmurar

Området vid Tulludden och de midtemot liggande Tullklipporna utgjorde i äldre tider en viktig ankarplats för seglaren, och passerades vanligen af de farkoster och krigsskepp, som västerifrån sträfvade till hamnarna på båda sidorna af Finska viken. Tullklipporna bära äfven talrika inskriptioner till minne af flere höga besökande, som här rastat. En stor del af dessa hållristningar förstördes dock år 1854, då ett här placeradt vedupplag stacks i brand. Bland de bevarade inskriptionerna äro följande två de förnämsta:

Den första:

Sveriges Hielte
Regenten Hertig Carl
Lifvade

August Ehrensvärds minne
och Grundade

Denna Redds Försvär 1793

Mauriz Klingspor

en Chef Commend:de General i Finland

Besåg

De ur hafvet Evärdeligen Uppreste murar 1794,
samt Vittnade om Kongl. Österbottens Regim:tes 2 årige flit
Den 21 Aug. 1794.

Den andra:

J. A. G. T. E. N.

Flickan kom hit med roligt sällskap d. 21 Aug. 1754.

Hahn och Gethe mätte holmarne

Gerdes och Frese iagade, Liedner fiskade

Skytte lagade godt kaffe, Ribbing roade sig

v. Spången ristade stenen och A. Ehrensvärd såg på
Vattnets högd.,

hvarunder ett horisontalt streck, utmärkande medelvattenståndet vid tiden, är inristadt. De nu kända hållristningarna äro till antalet 230. Det äldsta förekommande årtalet är 1505.

Under en segeltur utanför Hangö bör man ej försumma att landa vid den egendomliga ett stycke söderom Gustaf Adolfs fäste belägna *Högekobb*, äfven benämnd Elefanten. På södra sidan af klippan tätt vid vattenbrynet anträffas en af is och hafsvågor danad rätt märkvärdig grottbildning. Likaså förtjäna de öster om Båklandet belägna utklipporna *Lindskär* och *Stor Tärnskär* ett besök. På hvardera holmarna finnas på östra sidorna af desamma intressanta grottbildningar; på den förra är grottan bildad af stora stenblock, på Stor Tärnskäret åter är grottan af is och hafsvågor insprängd i klippan.

2. Till lands.

a) **Tulludden.** Stadens närmaste omgifningar genomkorsas af talrika skogstigar särdeles väl lämpade för kortare promenadrouter. En promenad utåt Tulludden är synnerligen att rekommendera. Något mera storartadt med afseende å hafsnatur än Hangö har att erbjuda i trakten kring Tulludden, kan vårt land näppligen utvisa. Skogen utsänder en behaglig och stark barrdoft och stränderna bestå af vidsträckta, släta sandfält, mot hvilka vågor och dyningar ständigt slå sina slag. Vägen till Tulludden för bekvämast förbi järnvägsstationen och öfver banan invid densamma, förbi herr Arthur Borgströms villa och ruinerna af en krutkällare, som år 1854 sprängdes i luften jämte öfriga fästningsverk, vidare förbi ryska

begravningsplatsen och längs Gunnarstrand till villa Västindien, därifrån man följer landsvägen ett stycke öfver järnvägsspåret. Härifrån kan man antingen gå längs landsvägen till Tulludden, eller också, hvilket är att föredraga, följa strandbrädden åt. Längst ute på Tulludden ligger Hangö inre lotsplats. Den yttersta udden benämnes *Tullandet* och är det finska fastlandets sydligaste spets. Återfärden kan lämpligen anträdas längs särskilda utomordentligt vackra skogstigar genom Hangö by. En promenad tur och retur till Tulludden med lämplig hvila tager 3 $\frac{1}{2}$ à 4 timmars tid i anspråk. På Tulludden erhålles kaffe och mjölk hos uppsyningsman Bäckström. För färd till Tulludden kan äfven hyrkusk anlitas: taxa direkt till Tulludden 3 mk. med 50 % nedsättning för återfärd. Vid väntning erlägges för hvarje halftimme 50 p.

b). **Hangöby.** Vid den gamla farleden mellan Sverige och Ryssland var naturligtvis Hangö, omgifvet af stora vatten som det är, en station, som troligen ofta var anlitas.

Namnet skrefs Hangethe och uppgifves den finska benämningen ha varit Cumiope (Kumionpää). Hamnplatsen var med största antaglighet Kappelhamnen i närheten af Hangöby, en djup vik, som är väl skyddad af Hamnholmen.

Ett besök i Hangöby bör ej försummas. På ett berg, Kasberget strax invid Hangö Barnhems rödmålade byggnad är uppfördt ett torn, från hvilket en vidsträckt storslagen utsikt öppnar sig. Invid Kappelhamnen på dess västra strand, Kråkudden, angifver en numera

föga märkbar stenhägnad den plats, där det forna kapellet stod. På samma udde anträffas äfven en egendomligt formad jättegryta. I Hangöby serveras kaffe och andra förfriskningar i det nedanför utsiktstornet idylliskt belägna „Café Maxim“. Vägen till Hangöby är 3 km. lång och tillryggalägges bekvämt till fots, eller och med velociped eller hyrkusk: taxa: 1,25 med 50 % nedsättning för återfärd.

c). **Källan** (Hangö stads vattenledningstation). Från Hangöby leder en delvis af föreningen Pro Hangö anlagd utomordentligt vacker skogsväg till den s. k. Källan där stadens vattenstation är belägen. Denna väg för genom härliga skogsmarker, mellan hvars stammar hafvet då och då skymtar fram och kan tillryggaläggas antingen till fots eller med häst. Till Källan kommer man bekvämt äfven direkt från staden längs den från Parkchaussen till venster förbi ryska kyrkan och den s. k. Sågvexeln fortsättande allmänna landsvägen. Ett stycke från 2 kilometerstolpen framåt afviker från landsvägen en skogsstig, som i snörrät riktning leder till Källan. Under färden passeras ett kärr, öfver hvilket en brädspång är dragen. Äfven med velociped, åkande eller ridande kan Källan uppnås. Dock blir vägen härigenom betydligt längre. Källan är möjligen i och för sig ingenting särskildt, dock bjudes här en särdeles älsklig natur med farleden till Bromarf (sjöledes). Promenadvägen är från Brunshuset räknadt c. 2 1/2 km. och får för promenaden beräknas väl 2 timmars tid. Ovan-

nämnda tvänne turer kunna kombineras till en rundvandring om 3 $\frac{1}{2}$ à 4 timmar (till fots).

d) **Långör och Gloskär.** Till höger om ryska kyrkan leder en väg till Täcktom by, belägen på ett afstånd af 5 km. från staden. Ungefär efter 4 km (km. stolpar äro ej anbragta) åt höger från den allmänna landsvägen går man ned till halföarna Långör och Gloskär, hvardera med härlig hafsnatur, som nog förtjäna ett besök. Vägvisare angifva noggrannt den väg som bör följas, för att från landsvägen uppnå de båda platserna. Vill man undvika landsvägen så mycket som möjligt, kan man följa strandpromenaden åt ända till Bergenheims villa och därifrån fortsätta längs råvägen tills denna vid en grind korsar landsvägen och följer den som ofvan nämndt. Man kan äfven gå längs gångstigarna öfver heden, som löper på andra sidan om råvägen och på dem utan att komma inom villaområdet söka sig ned igen till sjöstranden och längs den uppnå Långör och Gloskär. — På Gloskär, som är privatområde, tager man, sedan halföns råväg passerats, vägen genom tvänne rödmålade villor till en annan råväg och sedan man gått genom den, kommer man ett stycke längre (c. 5 min.) till den klippiga hafsstranden, på uddens ostliga sida.

Längre utflykter från Hangö.

1.) Till sjöss.

För längre utflykter till sjöss är den vidsträckta natursköna skärgård, som utbreder sig

på hvardera sidan om Hangöudd särskildt lämpad.

a). **Gunnarsörarna.** Väst och nordväst om Hangösvallar den vida mäktiga *Hangö Västfjärd*. Fjärden är visserligen något enformig, men erbjuder dock naturvännen ett och hvarje af intresse. De vid farleden belägna klipporna äro i allmänhet små, men förete dock vid närmare undersökning en anmärkningsvärd hafstrandsvegetation. Ungefär midt på fjärden synas några skogklädda holmar, de s. k. *Gunnarsörarna*, mellan hvilka finnes den enda pålitliga hamnen i Västerfjärden. På den största af holmarna anträffas en rik vegetation; här växer, utom barrskog, äfven löfskog, och i denna liljekonvaljer, guldviavor, nattviolier samt en mängd andra växter, som man icke skulle väntat finna här. Denna holme är bebodd af två fiskare. Till Gunnarsörarna göres färden bekvämast från Hangöby, hvarest segelbåtar med säkra förare alltid stå att hyra hos de omkring Kappellhamnen talrikt boende lotsarne. Dock kan färden äfven företagas från staden, ehuru den därigenom blir betydligt längre. Tillstånd att landstiga på Gunnarsörarna bör utverkas hos beboarena.

Från Gunnarsörarna synes omkring 10 km. i sydväst ute i hafvet den ansenliga klippan *Morgonlandet* med ett träsk och en skäligen god hamn för mindre fartyg, samt bortom denna konturerna af den märkliga fyren på *Bengtskärs klippa*.

b). **Rilax, Bromarf och Tenala.** En lönande utfärd göres från Hangö till den vackra *Bromarf* och *Tenala-skärgården*, rik på lummiga

holmar och djupa i landet inskränande fjärdar och vikar, erbjudande den inre skärgårdens hela fägring. Turen dit göres antingen i segel- eller motorbåt eller och med ångbåten *Framnäs* hvilken om sommaren gör flere turer i veckan från Hangöby till Bromarf och Lindö gård i Tenala.

Rilax gård är fideikomiss inom den grefliga ätten Aminoff och tillhör densamma sedan 1720. Hufvudbyggnaden är uppförd i engelsk stil och är omgifven af en lummig park och en stor trädgård med orangerier. Från en paviljong i parken har man en synnerligen vacker utsikt öfver de närliggande vattnen. På Rilax finnes en stor och dyrbar samling taflor och porträtt, bland hvilka originalporträtt af svenska kungar och ryska tsarer. På stranden af Rilax fjärden tätt invid farleden är ett monument upprest till minne af sjöslaget vid Rilax den 26 juli 1714.

Från Rilax leder en 4 km lång synnerligen vacker landsväg till den på ett näs mellan två fjärdar naturskönt belägna *Bromarf kyrka*. Bromarf socken hör till vackraste i södra Finland. Landsvägen till Tenala går vid Bromarf kyrka längs ett näs, vid Framnäs utmed ett annat och slutligen vid Lindö gård öfver ett tredje näs. Dessa sammanbinda betydande och stora landområden, väl odlade och bevuxna med ovanligt vackra och välvårdade skogar. I närheten af Bromarf kyrka har småningom uppstått en villakoloni på den höga tallmon, hvarifrån härliga utsikter öppna sig. Platsen besökes under den varma årstiden af hundratal sommargäster. Bland anmärkningsvärda ställen i Bromarf kan nämnas *Solböle grottan*, en öppen, borggårdslik plats mellan

höga klippväggar, dit man endast krypande under några stenblock kan komma. I södra delen af Bromarf-landet finnas de s. k. *Trollklyftorna*, en samling väldiga klippblock på ett flackt berg. Anmärkningsvärda äro äfven de *Natursköna strömmarna* och *Kårböle träsket*.

Från Bromarf leder en vacker om ock något backig landsväg utmed de ofvannämnda näsen till *Lindö gård* (tillh. friherre de la Chapelle), 12 km. och till den åldriga, redan på 1300-talet omnämnda *Tenala kyrka*, 5 km. Lindö och Tenala uppnås dock lättast från Hangöby med den tidigare omtalade ångbåten Framnäs. Från Tenala kyrka uppnås längs en på omväxlingar rik landsväg lätt staden Ekenäs, hvarest från återfärden till Hangö kan anträdas med bantåg.

c.) **Tvärminne, Källviken, Ekenäs.** En synnerligen tilltalande färd antingen med segel- eller motorbåt, eller ock med de linjen trafikerande kustångarena företages till den på natursköna platser så rika skärgård, som sträcker sig mellan Hangö och Ekenäs. I närheten af Hangö är naturen ännu karg och enformig, en typisk hafsnatur, men ju aflägsnare man kommer, desto mera förändrar den karaktär. Vid *Björkskärshålet* har man kommit in i *Tvärminne skärgård*, som består af några större holmar och en stor mängd kala klippor. Denna skärgårds största och i alla afseenden märkligaste ö är *Tvärminne-ön*, som afskiljes från fastlandet af ett endast några meter bredt sund, hvaröfver en spång leder. Ön besitter en vegetation, som i rikedom och yppighet kan täfla

med hvilka trakter som helst i den finska skärgården. Den sydöstra delen af ön, benämnd *Krogen*, har återats till botanisk och zoologisk undersökningsstation.

Invid Tvärminne ligger den i stor stil anlagda *Tvärminne Kalksandtegel fabriken*. Hangöudd utgöres här så godt som uteslutande af en sandmo, hvilken är bevuxen med tallskog. Längs stränderna är merendels ett band af fin, hvit sand, hvilket band här och där ökas i bredd, bildande ansenliga, rätt brant stupande sandsluttningar utan vegetation. Invid det största af dess sandfält, som jämväl synes på långt håll, har uppförts *Hög-sand sanatorium* för skrofulösa barn, hvilka här i den friska luften på den soliga, varma och torra sandstranden småningom återvinna sin hälsa.

Strax öster om Hangöudd ligger *Lappvik lastageplats* (järnvägsstation 2 km från lastageplatsen), hvarifrån utskeppas en mängd trävaror, som hittransporteras hufvudsakligen från sågarna vid Lojo sjö.

Icke långt från Ekenäs uppnås det smala *Hvitsands sund*, invid hvilket ligger den omtäckta af präktig barrskog kantade *Källviken*. I viken utfaller en på sluttningen ofvanför upprinnande, rikligt gifvande källa, benämnd *Dagmarkällan* (efter enkekejsarinnan, som under Alexander III:s lefnad ofta besökte platsen).

I *Ekenäs* bör man stanna några timmar och bese den idylliskt belägna, ålderdomliga staden, hvarvid stadens gamla kyrka och den trefliga invid ångbåtsbryggan belägna restaurationen „Knipan“ med sina tama idar icke bör försummas. Återfärden kan bekvämt anträdas med bantåg.

d). **Hangö-Kimitolandet-Åbo.** Denna utomordentligt vackra farled har på senare tider tilldragit sig berättigad uppmärksamhet. Den vida västfinska skärgården sluter i sin famn så många vyer af sällspord, växlande skönhet, att den, som engång sett dessa byggheder, aldrig glömmer dem. För att få en inblick i hvad dessa trakter ha att bjuda naturvännen, bör man följa de mindre, trängre faren, hvilka endast plöjas af de små kustångarna, och offra någon tid på att göra sig bekant med hvad man då får skåda.

En härtill förträffligt lämpad färd är den från Hangö till Åbo, antingen rundt om Kimitolandets nordligaste spets, eller också söder om detsamma. I hvardera fallet passerar båten utomordentligt vackra platser. Färden kan göras med någon af Abo Läns Kustångbåtsaktiebolags ångare eller med ångaren *Kimito* och tager ej i anspråk längre tid än ett dygn, uppehåll i Åbo inberäknadt. I synnerhet rekommenderas „Kimitos“ tur med afgång från Hangö tisdag morgon. Åtteresan kan anträdas antingen med bantåg eller med båt samma afton.

2). Till lands.

a). **Kadermoön.** Med häst, automobil eller velociped företages en angenäm och lönnande utflyckt till *Wennerqvists torp* och därifrån till *Kadermoön*. Ett stycke bortom åttonde kilometerstolpen vid allmänna landsvägen från staden följes till vänster den väg, som från Täcktom by på östra sidan af Hangöudd le-

der till uddens västra strand. Kort efter det allmänna landsvägen lämnats, passeras de täckt belägna *Broars* och *Wikbergs torp*, och c. 1 1/2 km. längre bort uppnås längs en vacker skogsväg det i lummig grönska inbäddade Wennerqvistska torpet, hvars röda tegeltak redan länge skymtat fram mellan trädstammarna. Här serveras kaffe och mjölk. Från torpet är c. 1/2 timmes rodd till den utomordentligt vackra delvis med ekskog bevuxna *Kadermoön*, norrom hvilken den tidigare nämnda Rilaxfjärden sträcker sig. Färden kan godt göras på en eftermiddag. Till Kadermo kan en utflykt från staden äfven företagas med segel- eller motorbåt, hvartill en dag bör anslås. Matkorg bör i så fall medtagas.

b). **Raseborg.** Med järnväg till *Ekenäs* eller *Raseborgs haltpunkt* samt med häst eller velociped till *Raseborgs slottsruin* (från Ekenäs 17 km., från haltpunkten c. 6 km.) Skjutslega efter aftal, resp. 6—8 och 3—4 mk.

Invid slottet är *Turistföreningens turisthärberge* beläget. Här erhållas mat och förfriskningar, likaså nattkvarter. Den besökande kan utan omak ordna sin tur så, att nattkvarter tagas vid Raseborg, hvilket vid gynsamt väder är att rekommendera, då slottet gör ett stortadt intryck i aftonstämning och sommaraftonens halfdager. Nyckeln till slottstornet förvaras hos härbergets föreståndare.

Från Raseborg kan återfärden göras med roddbåt till *Växär ångbåtsbrygga* (c. 2 timmars rodd) och därifrån med kustångare. Uppgifter härom erhålles å turisthärberget.

c.) **Ekenäs—Skuru—Fiskars—Antskog—Orijärvi grufva.** Med järnväg eller båt till Ekenäs. Erbjudes passande ångbåtslägenhet från Ekenäs, göres turen längs *Pojoviken* till *Skuru lastageplats* i vikens norra ända (ångbåt går här de flesta dagar), i annat fall kan färden göras med bantåg öfver *Karis* till *Skuru station* eller *Fiskars plattform*. Medger tiden, rekommenderas att på uppresan taga den ena linjen, på återfärden den andra. Från Skuru till *Fiskars* stora sevärda järnverk 5 km. längs landsvägen; en kortare väg erbjuder *Fiskars bruksjärnbana*, 4 km.; äfven göres färden angenämt från Skuru till *Fiskars* uppför *Fiskars å*. Rum för natten står att erhålla å bruket. Från *Fiskars* till *Antskog klädesfabrik*, vackert belägen vid sjö, 7 km. landsväg. Från *Antskog* göres färden till *Orijärvi koppargrufva*, hvarest grufdriften nyligen återupptagits, med båt längs *Seljänala sjö* (c. 9 km.)

d.) **Ekenäs—Koskis—Orijärvi.** Ofvan nämnda route kan äfven utsträckas till *Koskis* öfver *Karis* och *Skuru* hvarvid *Billnäs* och *Aminnefors* vackert belägna järnbruk böra beses. Färden göres bäst i åkdon öfver *Brödorp* vackra odlingsmarker förbi glittrande sjöar och genom täta skogar. Från *Koskis* kan resenären göra turen längs *Koskis* vackra å till *Kisko sjö* och *kyrkoby*, därifrån till *Orijärvi* grufvor och sedan öfver sjöarna till *Antskog*, *Fiskars* och *Skuru*. Hela färden blefve sålunda en liten rundtur, som från *Karis* toge högst två dagar i anspråk, en färd under hvilken den syd-finska odlingsmarken och skogslandskapet trä-

der vackrare fram än på de flesta andra ställen i sydvästra Finland.

e). **Lojo—Sammatti.** Med järnväg till *Lojo järnvägsstation*. Därifrån med häst förbi Lojo ålderdomliga, med gamla målningar utsmyckade kyrka, till *Karis-Lojo*, hvarifrån utflykten lämpligen anknytes med ångbåtsfärd till *Härjänvatsa*, där häst till *Sammatti* tagas fram och åter. Färden kan också företagas med ångbåt från Lojo till *Karis-Lojo* öfver den vackra *Lojo-sjö*. Från *Härjänvatsa* går vägen 10 km. genom skogstrakter till *Myllykylä gästgifveri*, därifrån till *Sammatti kyrka*, invid hvilken *Elias Lönnroths graf* finnes. 4 km. längre fram *Paikkari torp*, *Lönnrots barndoms-hem*, bevaradt såsom ett nationalminne. Utflykten tager en dag i anspråk.

Från *Sammatti* kan återresan tagas öfver *Orijärvi*, *Antskog*, *Fiskars* och *Skuru*. Vägen går c. 10 km. öfver det ovanligt natursköna *Enäjärvi* till *Pyhälampi*, därifrån öfver land (till fots) 4 km. till *Kärkelä kopparbruk*, hvarifrån vidare 10 km. till *Orijärvi*. Från *Orijärvi* kan den ofvannämnda routen *Antskog—Fiskars—Skuru* tagas, eller ock landsvägen till *Karis-Lojo kyrkoby*, 14 km., och därifrån med ångbåt till *Lojo (järnvägsstation)*.

f.) **Svartå.** Med järnväg till *Svartå station*, därifrån med elektrisk bana c. 2 km. till *Svartå bruk* och *fideikomiss*. *Svartå* är ett af landets största jordagods, med vacker park och stortartade trädgårdsanläggningar. Här finnes ett sågverk och ett gammalt, numera nedlagdt

järnbruk. Under Svartå hör äfven den vid Lojo sjö belägna stora moderna *Lojo cellulosa-fabriken*, förbunden med Lojo järnvägsstation förmedels en c. 4 km. lång elektrisk bana.

Hyrkusktaxa

för

Hangö Stad.

Faststæld af Magistraten den 22 Juni 1908.

För enkel färd inom stadens tomtlagda område, järnvägsområdet och Badhusparken t. o. m. Pension Bellevue	Fmk —: 50
Från sagda delar af staden till villorna i Badhusparken bortom Pension Bellevue t. o. m. villan N:o 47 eller tvärtom	” —: 75
D:o till Täcktom rå eller tvärtom	” 1: 25
D:o „ Storsvedjeäng eller tvärtom	” —: 75
D:o till evang. luth. Kyrkogården ell. tvärtom	” 1: —
D:o till barnhemmet i Hangöby ell. tvärtom	” 1: 25
D:o till Tegelbruksbryggan ell. tvärtom	” 1: 50
D:o till Tulludden ell. tvärtom	” 3: —

Vid färd utom staden erlägges för återfärden half lega.

För hvarje afstigning eller uppehåll af högst tio minuter under färd till angifvet ställe erlägges 25 penni.

För färd efter tid inom eller utom staden med undantag af Hangöby och Tulludden:

För $\frac{1}{2}$ timmes åkning med afstigningar Fmk 1: —

„ hvarje $\frac{1}{2}$ timme därutöfver „ —: 75

„ $\frac{1}{2}$ timmes åkning utan afbrott „ 1: 50

„ hvarje $\frac{1}{2}$ timme därutöfver „ 1: 25

„ väntning erlägges för hvarje $\frac{1}{2}$ timme „ — 50

För anlåtande af hyrkusk, hvars nummerbricka den åkande erhållit å **järnvägsstationen** af dejourerande poliskonstapel, och för åkning, som vidtager i **Västra hamnen**, är minsta legan 75 penni.

Emellan klockan tolf midnatt och sex på morgonen beräknas i alla afseenden dubbel lega; dock må för åkning inom stadens tomtlagda område, järnvägsområdet och Badhusparken, som påbörjas före tolf midnatt, endast enkel lega uppbäras, om ock åkningen fortgår något öfver nämnda klockslog.

Hyrkusk tillkommer, då han **bestäld** eller efterskickad till plats **utom stadens** tomtlagda område, järnvägsområdet eller Badhusparken därifrån afhämtar färdande, utöfver taxan femtio procents förhöjning, men inom förenämnda delar af staden tjugufem penni utöfver taxan. Kallas åkare genom polisvaktkorets bemedling, erlägges ytterligare en afgift af tio penni.

Taxa

För bärare i Hangö stad.

För bärning å jernvägsstationen från åkdon till vagon och tvärtom . . .	10 p:ni
För bärning från Vestra hamnen till järnvägsstationen och tvärtom . . .	25 p:ni
För bärning från ångbåt till åkarestationen vid hamnområdet och tvärtom	15 p:ni
För bärning i Vestra hamnen från ångbåt till vagon och tvärtom . . .	10 p:ni
För bärning inom staden betalas enligt öfverenskommelse	

Hangö Droghandel

JÄRNVÄGSGATAN 16.

Rekommenderar

SITT STORA LAGER AF FINA

Parfymmer, Tvålar och Hår-

vatten, Mandelkli, Ke-

mikalier, Droger,

Förbandsartiklar,

m. m.

Dambindlar.

Beställningar hemsändas.

A. KAUSTELL.

BOK- och PAPPERSHANDEL.

Boulevarden 3. — Berggatan 21.

KIRJA- ja PAPERIKAUPPA.

Boulevardi 3. — Vuorikatu 21.

Stort urval galanterivaror och barnleksaker.

ANTTI J. HELANDER

HANGÖ, :-: BANGATAN 23. :-: TELEFON 49.

SKO AFFÄR.

Rekommenderar ett rikhaltigt lager in- och utländska skodon. MODERATA PRISER.

A. B. HANGÖ ÅNGSÅG & SNICKERI O. Y.

HANGÖ.

levererar förmånligast MÖBEL och INREDNINGAR för skolor, villor, hotell, apotek, ämbetsverk, m. m., m. m.

FÖRSTKLASSIGT ARBETE

Förslag uppgöras. Agenter antagas.

PARKETT GOLF

Byggnads-, snickerier-, Guldlistfabrik,
Pinnstolsfabrik.

TURLISTA

— FÖR —

Ångbåten FRAMNÄS HANGÖBY—BROMARF—LINDÖ.

Från HANGÖBY till BROMARF och LINDÖ hvarje
måndag, tisdag, torsdag och lördag kl. 3 e. m.
LINDÖ till BROMARF och HANGÖBY hvarje
måndag kl. 8 f. m.; samt tisdag, torsdag och lör-
dag kl. 3 f. m.

Följande bryggor anlöpas:

Grundsund, Himmeldal, RILAX, BROMARF,
Framnäs, Pargas, Bodal, Mälsarby och Kansby.

Då ångbåten ej är upptagen för sina ordinarie turer,
uthyres den för utfärder.

TELEFON 25.

ARTUR LESCH.

Till Dalsbruk, Skinnarvik, Attu Pargas malm afgår

Ångaren KIMITO

från Hangö tisdag, torsdag, och lördag kl. half 7 f. m. Från Åbo mån-
dag, onsdag, fredag kl. 11 f. m. Grägnäs anlöpes hvarje måndag
från Åbo och lördag från Hangö. Grägnäs och Lammala anlöpes
hvarje fredag från Åbo och torsdag från Hangö. Högsåra och Hitis
kyrkbrygga anlöpes hvarje onsdag från Åbo och tisdag från Hangö.
Närmare meddela befälhafvaren ombord samt

E. M. BÄHR, Åbo. SVIBERGSON & C:o, EFT Hangö.

Järnvägshotellet

REKOMMENDERAS.

INNEHAFVARE

J. N. EFIMOFF.

/// Hôtel ///

SOCIETETSHUSET

Hangö.

Inneh. ANNA ANDERSSON.

Resanderum, Restauration, Billiard.

*Storlagen utsikt från Hafs-
- - - - paviljongen. - - - -*

— Daglig musik —

A. EKLUND.

Tyg- & Mode-affär. Förstklas-
siga varor till billigaste priser.

==== A. EKLUND. ====

∴ ∴ ∴ Högbergsgatan 3. ∴ ∴ ∴

REKOMMENDERAS

Café AFRICA

EMPFIEHLT SICH

R. Armfelt

Hangö.

BOULEVARDEN 7.

Välförsedd Kolonial-, Frukt-, & Delikatess- affär

SPECIALITÉ:

*Kaffe, The, Socker, Cacao, Engelsk bisquit,
Karameller, Alkohol fria, äkta drufviner,
Fin-fina cigarrer, Frukter, Conserver.*

OBS.: Språkkunnig betjäning!

M. UITTO, Hangö

BERGGATAN N:o 6. :- TELEFON 95.

— FÖRSÄLJER —

BYGGNADSMATERIALIER & VERKTYG, OL-
JOR & FÄRGER, FINSMIDEN, JÄRN, RÄLS,
:- :- ELDFASTA TEGEL & LERA. :- :-

J. AUG. BERGLUND, Hangö,

Boulevarden 5. — Berggatan 19.

VÄLSORTERADT LÅGER AF

KOLONIALVAROR, FRUKTER, och DELIKATESSER.

Inhemska, Tyska & Holländska cigarrer till

— billigaste priser hos —

J. AUG. BERGLUND.

GRAND HOTELL. (N:o 1 Boulevarden. - - - - -
(1:sta klass Restaurant.)

*Stor, härlig glasveranda; Friluft-, terass-servering;
Vacker utsikt åt hafvet; 1:st-klassigt kök; Förm
betjäning; Frukost-, Middag- & soupeservering.*

— MODERATA PENSIONSPRIS. —

Ryska, Tyska, Engelska & Franska talas.

Vördsamt

BERNHARD PETTERSSON

Rak- & Frisérsalongen „ARGO“, Boulevarden 9
REKOMMENDERAS.

FÖRM BETJÄNING. SNYGG BEHANDLING.
Parfymer & tvålar, papyrosser & cigarrer säljas.

Der barbier- und Frisiersalon „ARGO“ Boulevardstrasse 9.
EMFIELT SICH. GEWANDTE BEDIENUNG.
Parfüme, und Seifen, Cigarren und Cigaretten
zum Verkauf.

Ekenäs Handels Aktiebolag.

14. BOULEVARDEN 14.

Manufaktur-, Glas- & Porslinsvaruaffär.
PRIMA VAROR.

M. Elfving

≡ HEMBAGERI ≡
Rekommenderas.

* 10 Bangatan 10. Telefon 93. *

≡ HOTELL ≡
Pension Bellevue
— HANGÖ —

66 resanderum — Härligt läge
invid hafsstrand.

Förstklassigt kök och god vinkällare.

Dagligen musik af Kejserliga operans
i Petersburg orkester under ledning
:- af Kapellmästaren Steinberg. :-

Anna Andersson.

För Badgäster att observera.

För utflykter genom den natursköna finska skärgården rekommenderas följande tidsenligt inredda och snabbgående ångare, alla försedda med förstklassig restauration näml:

Till HELSINGFORS:

- Ångf. NECKEN anlöp. mellanlig. bryggor hvarje söndag kl. 7 f. m.
" ILMA anlöp. mellanlig. bryggor hvarje måndag kl. 1 e. m.
" FREDRIK WILHELM och EBBA MUNCK alternerande hvarje onsdag kl. 10 f. m. Ångarena fortsätta från H:fors till Wiborg via mellanlig. ställen.
" AHKERA via Ekenäs hvarje torsdag kl. 6 e. m.

Till ÅBO:

- Ångf. AHKERA via Bromarf och bruken hvarje söndag kl. 7.30 f. m. Ångaren fortsätter från Åbo till Björneborg via mellanlig. städer.
" FREDRIK WILHELM och EBBA MUNCK via Dalsbruk alternerande hvarje tisdag kl. 8 f. m. Ångarena fortsätta från Åbo till Wasa via mellanlig. städer.
" NECKEN via Dalsbruk och mellanlig. bryggor hvarje onsdag kl. 6 f. m. Ångaren fortsätter från Åbo till Mariehamn.
" ILMA via mellanlig. bryggor hvarje fredag kl. 8 f. m.
Alla dessa utflykter kunna kombineras med extraresor utan nämnvärdt uppehåll å ändstationerna.

Begär turlista hos fartygens agent:

KARL BOSTRÖM.

Åbo Läns Kustångbåts Aktiebolag.

VICTOR EK, Hangö

Spedition och Ångbåtsexpedition.
Specialtrafik till och från Lübeck.

FÖRSÄKRINGAR.

VICTOR EK, Hangö.

Spedition und Dampferexpedition. Specialverkehr nach und von Lübeck.

VERSICHERUNGEN.

Kansallis Osake Pankki.

Besorgt alle Bankaufträge sowohl im Lande wie im Auslande:

Kauf und Verkauf russischen und fremden Geldes; geöffnet täglich von 10 Uhr vom. bis 3 Uhr nachm.

J. Aug. Berglund, Hangö.

BOULEVARDSTRASSE 5, und BERGSTRASSE 19.

GUTSORTIERTES LAGER VON

Kolonialvaaren, Frucht, Delikatessen;

Einheimische, Deutsche und Holländische Cigarren zu den billigsten Preisen bei

J. Aug. Berglund.

Das Eisenbahn-Hôtel

wird empfohlen

Besitzer: **I. N. EFIMOFF.**

Für Badegäste zu beachten!

Zu Ausflügen durch die hübschen finnischen Schären werden folgende zeitgemäss eingerichtete und schnell gehenden Dampfer, die mit erstklassiger Restauration versehen sind, empfohlen:

Nach HELSINGFORS:

- D. „Necken“, dazwischen liegende Brücken anlaufend, jeden Sonntag 7 Uhr Morg.
- „Ilma“, dazwischen liegende Brücken anlaufend, jeden Montag 1 Uhr Nachm.
- „Fredrik Wilhelm“ oder „Ebba Munck“, direkt, abwechselnd jeden Mittwoch 10 Uhr Vorm., von Helsingfors nach Wiborg und dazwischen liegende Städte forsetzend.
- „Ahkera“ via Ekenäs jeden Donnerstag 6 Uhr Nachm.

Nach ÅBO:

- D. „Ahkera“ via Bromarf und div. Fabriken jeden Sonntag 7 1/2 Uhr Vorm. von Åbo nach Björneborg und dazwischen liegende Städte fortsetzend.
- „Fredrik Wilhem“ oder „Ebba Munck“ via Dalsbruk abwechselnd jeden Dienstag 8 Uhr Vorm. bis nach Wasa und dazwischen liegende Städte fortsetzend.
- „Necken“ via Dalsbruk und dazwischen liegende Brücken jeden Mittwoch 6 Uhr Vorm. von Åbo nach Mariehamn fortsetzend.
- „Ilma“ via dazwischen liegende Brücken jeden Freitag 8 Uhr Vorm.

Alle diese Ausflüge können mit Retourdampfer-Fahrten und mit geringem Aufenthalt an den Endstationen verbunden werden.

Man wird gebeten, Fahrpläne bei dem Agenten:

Herrn KARL BOSTRÖM, einzuholen.
Åbo Läns Kustångbåts Aktiebolag.

A. EKLUND.

Stoff- und Modegeschäft.

Erstklassige Waren zu den billigsten
Preisen.

A. EKLUND. — Högbergstrasse 3.

1910

FAHRPLAN

der Finnischen Dampfschiffahrts A/Ges. für
die Monate JUNI, JULI, und AUGUST.

Von St. Petersburg via Helsingfors nach Hangö:

- D. „Torneå“ jeden Montag 4 Uhr Nachm.
„ „von Döbeln“ „ Mittwoch 4 „ „
„ „Uleåborg“ „ Freitag 4 „ „
„ „Prinsessan Margareta“ jeden Sonnabend 6 Uhr Nachm.

Von Hangö via Helsingfors nach St. Petersburg:

- D. „Uleåborg“ jeden Mittwoch 12 Uhr Mittags.
„ „Prinsessan Margareta“ jeden Donnerstag 11 Uhr Vorm.
„ „Torneå“ jeden Freitag 12 Uhr Mittags

Von Hangö nach Stockholm:

- D. „Torneå“ jeden Dienstag 7 Uhr Nachm.
„ „v. Döbeln“ „ Donnerstag 7 „ „
„ „Uleåborg“ „ Sonnabend 6 „ „
„ „Prinsessan Margareta“ jeden Sonntag 1/2 6 Uhr Nachm

Von Hangö nach Copenhagen und Hull:

- D. „Titania“ } abwechselnd jeden Mittwoch 4 Uhr Nachm.
„ „Polaris“ }
„ „Arcturus“ } „Sonnabend 4 „ „
„ „Astraea“ }

Von Helsingfors nach Reval und Stettin:

- D. „Wellamo“ jeden Sonnabend 1 Uhr Mittags. Retour von
Stettin jeden Mittwoch 1 Uhr Mittags. Retour von
Reval nach Helsingfors jeden Freitag 10 1/2
Uhr Vorm.

Agent in Hangö:

Herr Karl Boström.

Finska Ångfartygs Aktiebolaget.

Gilt ohne Verpflichtung!